

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені В.Н. КАРАЗІНА

Кафедра туристичного бізнесу та країнознавства

КОМПЛЕКС НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
дисципліни «Геополітика та геостратегія сучасного світу»

рівень вищої освіти	другий (магістерський)
галузь знань	29 «Міжнародні відносини»
спеціальність	291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»
освітні програми	«Міжнародні відносини та регіональні студії: європеїстика» / «Міжнародні відносини та регіональні студії: сходознавство»
вид дисципліни	за вибором

факультет міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу

Укладач:

Лиман Сергій Іванович, доктор історичних наук, професор, професор кафедри туристичного бізнесу та країнознавства ХНУ імені В. Н. Каразіна

2022 / 2023 навчальний рік

2. Навчальний контент:

Тема 1. Вступ. Геополітика як навчальна дисципліна та напрям наукових досліджень

Предмет та завдання курсу. Термін геополітика. Об'єкт геополітики. Поняття та сутність геополітики. Простір в геополітиці. Дискусії щодо визначення поняття геополітики. Методи геополітики. Три групи методів, які використовує геополітика: загальнонаукові методи (системний, соціально-психологічний, порівняльний, історичний, функціональний, інституціональний), логічні методи (аналіз і синтез, індукцію і дедукцію, моделювання), методи емпіричних досліджень (аналіз документів, опитування, безпосередні спостереження, теорію ігор). Функції геополітики. Складові геополітики.

Тема 2. Основні закони та категорії геополітики

Основні закони геополітики. Закон фундаментального дуалізму. Поняття телурократії («сухопутньої могутності») та таласократії («морської могутності»). Закон посилення фактору простору в людській історії. Закон синтезу суші і моря. Категорії геополітики. Контроль над простором. Геостратегічний простір. Геополітичне поле. Геополітичний дуалізм як основний принцип геополітики, Сутність мондіалізму. Біполярний та багатополярний світ. Сутність термінів «геополітична ситуація», «геополітичне оточення», «геополітичне становище», «геополітичний інтерес». Геополітичні епохи. Силкові поля. Фактори силових полів.

Тема 3. Джерела геополітики

Концепції географічного детермінізму. Географічний детермінізм в «Історії» Геродота. Політичне значення вигідного географічного становища держави в «Історії» Фукідида. Вплив географічних чинників на розвиток держави у творчості Аристотеля і Марка Туллія Цицерона. Значення впливу кліматичних умов на народи та держави у творчості Ж. Бодена. Географічний детермінізм Ш. Монтеск'є. Взаємодія суспільства та природи у творчості Г. Т. Бокля. Військово-стратегічні теорії. Теорія Н. Макіавеллі. Трактат Н. Макіавеллі «Державець» як керівництво по створенню централізованої держави, здатної протистояти внутрішнім і зовнішнім ворогам. Поняття «макіавеллізм». Праця К. Клаузевіца «Про війну». Абстрактні та ідеальні війни, як політичні дії. Концепції цивілізаційного підходу до історичного процесу. Циклічна теорія історичних змін О. Шпенглера. «Культура» і «цивілізація» у творчості О. Шпенглера. Концепція всесвітньо-історичного процесу. А. Д. Тойнбі. Цивілізації за Тойнбі.

Тема 4. Розвиток німецької геополітики

Засновник геополітики Ф. Ратцель. Його ідея протиборства між континентальними і морськими світовими центрами. Політико-географічний аналіз К. Гаусгофера. Сутність панідей, типологія кордонів, чотиричленний поділ світу у творчості К. Гаусгофера. Заснування журналу «Цайтшриффт фюр

геополітик». Дискусії щодо міри впливу ідей К. Гаусгофера на формування світогляду Гітлера. Геополітичні уявлення у творчості Ф. Науманна, його концепція «Середньої Європи» та модель інтегруючого значення просторового розташування Німеччини. Внесок М. Вебера в розвиток геополітики, його ідея створення незалежної України. Постать і геополітична концепція К. Шмітта. Поняття «номосу» Землі, протилежності «номоса» Землі «номосу» моря. Геополітичні трактування Ю. Габермаса. «Технократична дилема». «Розколотий Захід».

Тема 5. Англійські геополітичні концепції

Геополітична структура світу Г. Д. Макіндера. Періодизація геополітичних епох. Вплив доповіді «Географічна вісь історії» Г. Д. Макіндера на світову політику ХХ століття. Хартленд як ключова геостратегічна територія Афро-Євразійського Світового острова. Геополітичний проект «Нова Європа» Р. Сетон-Вотсона. Концепція «циклів Гегемонії» П. Тейлора.

Тема 6. Французська геополітика

Підхід В. Блаша до оцінки геополітичних процесів. Посібілізм. Концепція цивілізаційного процесу як світового і можливість створення в майбутньому світової держави. Концепція «геополітичного кодексу Франції» Ш. Де Голля. Теорії індустріального суспільства та деідеологізації Р. Арона. Багатополярні та біполярні світові системи за Р. Ароном. Три типи миру: рівновага, гегемонія та імперська влада. Геополітична концепція М. Фуше. Зовнішньополітична концепція Європейського Союзу. Колапс політичної системи постмодерну Е. Тодда. «Після імперії». Майбутнє України у світі у дослідженнях Е. Тодда.

Тема 7. Американська геополітика

Внесок у розвиток геополітики учених США. Геополітична концепція А. Т. Мегена. Ідея переваги морської держави над континентальною. Фактори успіху морської могутності держав за А. Т. Мегеном. Геополітичні трактування Н. Спайкмена. Ідея «анаконди». Концепція «Нового світу» І. Боумена. Культурологічно-геополітична концепція Д. Майнінга. Модель географічних зон і геополітичних регіонів С. Коена. Сутність ентропії (перетворення). Концепція нового міжнародного порядку та глобальності американської гегемонії З. Бжезінського. Активні геостратегічні гравці. Геополітичні осі – Україна, Азербайджан, Узбекистан. Еволюція геополітичних підходів Г. Кісінджера. Концепція зіткнення цивілізацій та поліцивілізаційний підхід С. Гантінгтона. Фази взаємовідносин між цивілізаціями. Складові структури цивілізації за С. Гантінгтоном (країни-учасниці, стержневі держави, країни-одиначки, розколоті країни та розірвані країни). Концепція «кінця історії» Ф. Фукуями. Розповсюдження ліберальної демократії як заключна фаза соціокультурної еволюції людства. Геополітичні ідеї Р. Куглера. Необхідність спільної відповіді на виклики сучасних проблем. Стратегія руйнування Євразійського геополітичного простору з

пізнішим його включенням до сфери американського геополітичного контролю. Геополітичні погляди Р. Кагана.

Тема 8. Українська геополітика

Геополітична доктрина Михайла Драгоманова. Еволюція його поглядів на українську державність та її місці у світі. Геополітична концепція Миколи Міхновського. Пограмна праця «Самостійна Україна». Еволюція геополітичних поглядів Михайла Грушевського. Концепцію державності українського народу. Геополітичні погляди Дмитра Донцова. Теза про смертельну загрозу для України імперіалізму Росії. Обґрунтування потреби творення геополітичного комплексу Середньої Європи. Геополітичний устрій України у творчості Степана Рудницького. Геополітична концепція Юрія Липи. Геополітичні уявлення у військово-теоретичній науковій спадщині Михайла Колодзінського.

Тема 9. Геополітична структура сучасного світу

Трансформації міжнародної системи на зламі ХХ-ХХІ ст. Багатополярна і багатоярусна геополітична модель сучасного світу. Геополітична структуризація світу. Геополітичні макрорегіони, регіони та субрегіони світу. Геополітичні “осі”, “полюси” (“центри”). Геополітична взаємодія цивілізацій на міжнародній арені: співпраця і конфлікти. Гео економічна структура світу. Моделі “Північ–Південь”, “Захід–Схід”.

Тема 10. Геостратегія країн сучасного світу

Стратегія США в системі сучасних геополітичних відносин. Стратегія Європейського Союзу та її вплив на інші геополітичні регіони. Геополітичні та гео економічні аспекти європейської інтеграції. Геостратегія країн НАТО. Геостратегія КНР. Геостратегічні інтереси Індії. Індійсько-пакистанські відносини. Геостратегія Японії. Проблема Курильських островів. Імперська геостратегія РФ у світі: головні напрями та засоби реалізації.

Тема 11. Україна в сучасній геополітичній стратегії світового співтовариства

Геополітичний простір України. Геополітичні аспекти становлення незалежної України. Юридичне оформлення геостратегії Української незалежної держави. Участь України в глобальних міжнародних структурах. Міжнародна економічна політика України. Особливості геополітичного статусу України та необхідність їх врахування в українській геополітичній доктрині. Євроатлантичний вибір України. Україна в геостратегії США. Геополітичні інтереси країн Євросоюзу та Україна. Відносини України з країнами Центрально-Східної Європи. Геостратегія КНР та Україна. Українсько-російські відносини. Російська агресія на територію України. Анексія Криму і захоплення окремих районів Донецької та Луганської областей. Українсько-російська війна 2022 р. Міжнародна підтримка України.

Рекомендована література

Основна література

1. Вегеш М. Світовий процес і геополітика. Навчальний посібник. Ужгород: «ФОП Сабов А.М.», 2017. 303 с. 4. Вегеш М., Петрінко С. Геополітична енциклопедія: Навчальний посібник. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2017. 492 с.
2. Вегеш М. Геополітика в постатях і термінах : підручник для студентів і аспірантів спеціальності «Політологія» / М. Вегеш, М. Палінчак, В. Петрінко. Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2020. 786 с.
3. Геополітика. Політологія: Підручник / За ред. М. М. Вегеша. 3-тє вид., перероб. і доп. К.: Знання, 2008. 556 с.
4. Геополітика: енциклопедія / за ред. Є.М. Суліми ; редкол.: Є.М. Суліма (голова), М.А. Шепелєв (заст. голови), В.В. Кривошеїн та ін. Київ : Знання України, 2013. 920 с.
5. Дністрянський М. С. Геополітика: Навчальний посібник / М. С. Дністрянський. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. 436 с.
6. Дністрянський М. С. Політична географія та геополітика України : навч. посіб. / М. С. Дністрянський. Тернопіль : Навч. кн. – Богдан, 2010. 344 с.
7. Кудряченко А. І. Геополітика: підручник для вузів / А. І. Кудря-ченко, Ф. М. Рудич, В. О. Храмов ; Міжрегіональна Академія управління персоналом, Інститут політичних і етнонаціональних досліджень НАН України. Київ : МАУП, 2004. 296 с.
8. Кузь О. М. Геополітика / О. М. Кузь, Д. С. Коротков. Харків : Вид. ХНЕУ, 2008. 180 с.
9. Мадіссон В. В. Сучасна українська геополітика : навч. посіб. для студентів гуманітар. спец. вищ. навч. закл. / В. В. Мадіссон, В. А. Шахов. Київ : Либідь, 2003. 174 с.
10. Міжнародні відносини та світова політика : навчальний посібник / О. М. Кузь, Д. С. Коротков, Д. Ю. Михайличенко та ін. ; за заг. ред. д-ра філ. наук, професора О. М. Кузя. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2020. 207 с.
11. Шульга М.А. Геополітика: навчальний посібник / М. А. Шульга. Київ: Київський ун-т, 2017. 239 с.
12. Vegesh M., Palinchak M., Holonic J. Geopolitics: Ukraine, Europe, World (sociopolitical view). Fairmont: Academic publishing Fairmont. Locust AVE 1489. Fairmont. WV. USA. Year 2020. 249 p.

Допоміжна література

1. Аржаковський А. Розбрат України з Росією: стратегія виходу з піке. Погляд з Європи А. Аржаковський. Харків: Віват, 2015. 256 с.
2. Арон Р. Мир і війна між націями / Р. Арон. К.: Юніверс. 2000. 450 с.
3. Бебик В. М. Сучасна глобалістика: провідні концепції і модерна практика / В. М. Бебик, С. О. Шергін, Л. О. Дегтерьова. К.: Університет «Україна», 2006. 208 с.
4. Березовець Т. Анексія: острів Крим. Хроніки «гібридної війни» / Т. Березовець. К.: Брайт Стар Паблішинг, 2015. 392 с.
5. Бжезінський З. Велика шахівниця. Американська першість та її стратегічні імперативи / З. Бжезінський. Львів: Лілея-НВ, 2000. 236 с.
6. Бжезінський З. Вибір: світове панування чи світове лідерство / З. Бжезінський; пер. з англ. Київ : ВД "Києво-Могилянська академія", 2006. 203 с.
7. Бжезінський З. Україна у геостратегічному контексті / З. Бжезінський. К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2006. 102 с.
8. Біла книга 2021. Оборонна політика України. Київ: Міністерство оборони України, 2022. 120 с.
9. Брехуненко В., Ковальчук В., Ковальчук М., Корнієнко В. «Братня» навала. Війни Росії проти України XII-XXI ст. К., 2018. 248 с.
10. Василевич Ю. В. Чорноморська концепція Юрія Липи у геополітичній думці України. Наукові праці. Політологія. 2012. Випуск 166. Т. 178. С. 8-11.
11. Васюк Н. О. Геополітична стратегія держави кризового суспільства. Розвиток системи державного управління в Україні. Теорія та практика державного управління. 2014. Випуск 3 (46). С. 19-28.

12. Вегеш М. Геополітика / М. Вегеш // Актуальні проблеми політичної науки. Випуск 1. Ужгород, 2017. С. 121-143.
13. Вегеш М. Геополітика в іменах / М. Вегеш. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2011. 216 с.
14. Вегеш М. Геополітична концепція Карла Гаусгофера / М. Вегеш // *Relatii Romanoucrainene, istorie si contemporaneitate*. Румунсько-українські відносини. Історія та сучасність. *Romanian-ukrainian relations, history and present*. Editura Muzeului Satmarean, 2015. С. 143-152.
15. Ветринський І. Концептуальні засади дослідження геополітики в умовах глобалізації / І. Ветринський // *Віче*. 2015. № 22. С. 6–10.
16. Геополітика та геостратегія : методичні рекомендації до семінарських занять для студентів спеціальності 291 "Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії" другого (магістерського) рівня / уклад. О. М. Кузь, Д. С. Коротков, О. О. Поліщук. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2021. 33 с.
17. Глобальна та національна безпека : підручник / за заг. ред. Г. П. Ситника. К. : НАДУ, 2016. 764 с.
18. Гольцов А. Г. Геополітичний вимір стратегії Російської Федерації на пострадянському просторі. К.: Центр навчальної літератури, 2018. 392 с.
19. Горбулін В. П. Україна і Росія: дев'ятий вал чи китайська стіна / В. П. Горбулін, О. С. Власюк, С. В. Кононенко. К.: НІСД, 2015. 132 с.
20. Дашевська О. В. Геополітичний статус держави: сутність, фактори та функції / О. В. Дашевська // *Грані*. 2015. № 9 (125). С. 33-37.
21. Дашевська О. В. Стан геополітичних досліджень в українській науці / О. В. Дашевська // *Грані*. 2016. № 1 (129). С. 59-66.
22. Деменко О. Українська геополітика ХХІ ст.: євразійство чи євроінтеграція. Людина і політика. 2004. № 1. С. 73-82.
23. Дергачев В. Геополітика / В. Дергачев. Київ.: ВИРА-Р, 2000. 448 с.
24. Дністрянський М. С. Геополітичні доктрини і підходи: критичний аналіз методології / М. С. Дністрянський. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2003. 178 с.
25. Добровольський О. В. Геополітичний розвиток Південної Азії, Океанії, Африки й Латинської Америки та інтереси України // О. В. Добровольський. К: Університетське видавництво «Пульсари», 2006. 128 с.
26. Дубов Д. В. Зрушення сфер геополітичного протиборства: від географічної експансії – до конструювання інформаційно-кібернетичних просторів / Д. В. Дубов // *Стратег. пріоритети*. 2014. № 1. С. 106–115.
27. Дубов Д. В. Кіберпростір як новий вимір геополітичного суперництва / Д. В. Дубов ; *Нац. ін-т стратег. досліджень*. Київ : НІСД, 2014. 326 с.
28. Дужа І.А. Еволюція політики США в Азійсько-Тихоокеанському регіоні: монографія / Дужа І.А. Біла Церква: ДНВЗ «БНАУ», 2018. 198 с.
29. Загребельний І. Міжмор'я: майже втрачений шанс / І. Загребельний. К.: ФОП Халіков, 2019. 418 с.
30. Лиман С. І. Схід і Захід : історія проти географії на різних етапах цивілізаційної акселерації / С. Лиман, А. Парфіненко // *Україна та країни Східної та Південно-Східної Азії : досвід модернізації та перспективи взаємодії* : Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з нагоди 75-річчя створення ООН (13 листопада 2020 року). Харків, 2020. С. 28-30.
31. Лиман С. Міжнародні відносини на Балканах у творчості професора Імператорського Харківського університету О. Л. Погодіна / С. Лиман, А. Парфіненко // *Дриновський збірник*. Харків ; Софія, 2021. Т. 14. С. 215-225.
32. Літвін Л. А. Сучасні геополітичні концепції: висновки для України / Л. А. Літвін // *Політичне життя*. 2019. № 4. С. 109-115.
33. Магда Є. Гібридна агресія Росії: уроки для Європи / Є. Магда. К., 2017. 268 с.
34. Мадіссон В. В. Сучасна українська геополітика : навч. посіб. / В. В. Мадіссон, В. А. Шахов. Київ : Либідь, 2003. 176 с.

35. Ороховська Л.А. Глобалізм та геополітика в добу глобалізації / Л.А.Ороховська // Проблеми системного підходу в економіці: збірник наукових праць. 2020. Випуск 1 (75). Частина 1. С.19-24.
36. Рущенко І. Війна цивілізацій: анатомія російсько-українського конфлікту / І. Рущенко. К.: Києво-Могилянська академія, 2020. 436 с.
37. Світова гібридна війна: український фронт / За загальною редакцією В. П. Горбуліна. К.: НІСД, 2017. 496 с
38. Фукуяма Ф. Витоки політичного порядку. Від прадавніх часів до Французької революції / переклад з англ. Романа Корнута. 2-ге видання. К.: Наш формат, 2019. 576 с.
39. Якубова Л. Євразійський розлам: Україна в добу гібридних викликів. К.: Кліо, 2020. 392 с.
40. Brzezinski Z. Strategic Vision: America and the Crisis of Global Power / Z. Brzezinski. New York, 2012. 240 p.
41. Doroshko M. S., But S. A. China-India's conflict of interest in the region of South Asia // Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2020. Випуск 142. С. 4-14.
42. Geopolitics: Ukraine, Europe, World (socio-political view). Fairmont: Academic publishing Fairmont. Locust AVE 1489. Fairmont. WV. USA. Year 2020. 249 p.
43. Huntington S. P. The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order / S. P. Huntington. New York: Simon & Schuster, 1996. 367 p.
44. Ritzer G., Dean P. Globalization: Conceptualization, Origins, and History. 2nd Edition. Oxford, 2019. 606 p.
45. Steger M. B. Globalization : A Very Short Introduction / M. B. Steger. – 4th ed. Oxford, United Kingdom ; New York, USA : Oxford University Press, 2017. 148 p.

11. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. Баган О. Україна XXI століття: геополітичні виклики // Сурма козацький журнал. URL: <http://universum.lviv.ua/journal/2010/6/dnistr.htm>
- Бжезінський З. Велика шахівниця. Американська першість та її стратегічні імперативи. URL: dontsov-nic.com.ua/wp-content/.../03/Bjezinski.Velyka-shahivnytsia.pdf
2. Геополітика та геостратегія. Сайт ПНХ ХНЕУ ім. С. Кузнеця. – Режим доступу : <https://pns.hneu.edu.ua/course/view.php?id=5374>
3. Ветринський І. Концептуальні засади дослідження геополітики в умовах глобалізації // Віче. 2015. № 22. С. 6–10. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/viche_2015_22_3
4. Дністрянський М. С. Політична географія та геополітика України [Електронний ресурс] : навч. посіб. Тернопіль : Навч. кн. – Богдан, 2010. 344 с.: URL : https://bohdan-books.com/upload/iblock/aba/aba2165c11e37e3358d07a83e8_b10cf2.pdf
5. Кондратенко О. Ю. Класична та сучасна геополітика: ретроспективний аналіз. URL : http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/2645/2351
6. Снігир О. В Україна як об'єкт у геополітичних стратегіях держав трансатлантичного регіону // Стратегії розвитку України: теорія і практика. URL : http://www.niss.gov.ua/book/strateg2/chast%203_cnv.htm#a1
7. Brzezinski Z. Strategic Vision: America and the Crisis of Global Power. New York, 2012. 240 p. URL : <https://orientalreview.org/wp-content/uploads/2012/12/Brzezinski-Zbigniew.-Strategic-Vision-America-and-the-Crisis-of-Global-Power.pdf>.
8. Geostrategic Intelligence Group. URL : <http://geostrategy.ua>
9. Huntington S. P. The Clash of Civilizations // Foreign Affairs. Touchstone, 1993. URL: <http://online.sfsu.edu/mroozbeh/CLASS/h-607-pdfs/S.Huntington-Clash.pdf>
10. Huntington S. P. The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order. 1996. URL : http://www.academia.edu/4610592/Samuel_P_Huntington_The_Clash_of_Civilizations_and_the_Remaking_of_World_Order_1996
11. UA Foreign Affairs. URL : <https://uaforeignaffairs.com/uk>.

2. Плани практичних (семінарських) занять, самостійної роботи

Семінарське заняття 1. Вступ. Геополітика як навчальна дисципліна та напрям наукових досліджень

План семінару / Питання для обговорення

1. Предмет та завдання курсу.
2. Поняття та сутність геополітики.
3. Методи
4. Функції геополітики.

Література:

Вегеш М. Геополітика. Політологія: Підручник / За ред. М.М.Вегеша. 3-тє вид., перероб. і доп. К.: Знання, 2008. 556 с.

Вегеш М. Світовий процес і геополітика. Навчальний посібник / М. Вегеш. Ужгород: «ФОП Сабов А.М.», 2017. 303 с.

Вегеш М. Геополітична енциклопедія: Навчальний посібник / М. Вегеш, С. Петрінко. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2017. 492 с.

Вегеш М. Геополітика в постатях і термінах : підручник для студентів і аспірантів спеціальності «Політологія» / М. Вегеш, М. Палінчак, В. Петрінко. Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2020. 786 с.

Гольцов А. Г. Геополітика та політична географія : підручник / А. Г. Гольцов. К.: Центр учб. л-ри, 2012. 416 с.

Дністрянський М. Геополітичні доктрини і підходи: критичний аналіз методології / М. Дністрянський. Львів: ЛНУ, 2003. 111 с.

Дністрянський М. С. Геополітика: Навчальний посібник / М. С. Дністрянський. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. 436 с.

Міжнародні відносини та світова політика : навчальний посібник / О. М. Кузь, Д. С. Коротков, Д. Ю. Михайличенко та ін. ; за заг. ред. д-ра філ. наук, професора О. М. Кузя. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2020. 207 с.

Шульга М.А. Геополітика: навчальний посібник / М. А. Шульга. Київ: Київський ун-т, 2017. 239 с.

Семінарське заняття 2 (3). Джерела геополітики

План семінару / Питання для обговорення

1. Географічний детермінізм в працях Геродота та Фукідида.
2. Вплив географічних чинників на розвиток держави у творчості Аристотеля і Марка Туллія Цицерона.
3. Значення впливу кліматичних умов на народи та держави у творчості Ж. Бодена.
4. Географічний детермінізм Ш. Монтеск'є.
5. Взаємодія суспільства та природи у творчості Г. Т. Бокля.
6. Військово-стратегічна теорія Н. Макіавеллі.
7. Абстрактні та ідеальні війни, як політичні дії у праці К. Клаузевіца «Про війну».
8. Циклічна теорія історичних змін О. Шпенглера.
9. Концепція цивілізаційного підходу А. Д. Тойнбі

Література:

Вегеш М. Світовий процес і геополітика. Навчальний посібник / М. Вегеш. Ужгород: «ФОП Сабов А.М.», 2017. 303 с.

Вегеш М. Геополітична енциклопедія: Навчальний посібник / М. Вегеш, С. Петрінко. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2017. 492 с.

Вегеш М. Геополітика в постатях і термінах : підручник для студентів і аспірантів спеціальності «Політологія» / М. Вегеш, М. Палінчак, В. Петрінко. Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2020. 786 с.

Гольцов А. Г. Геополітика та політична географія: підручник / А. Г. Гольцов. К.: Центр учб. л-ри, 2012. 416 с.

Дністрянський М. Геополітичні доктрини і підходи: критичний аналіз методології / М. Дністрянський. Львів: ЛНУ, 2003. 111 с.

Дністрянський М. С. Геополітика: Навчальний посібник / М. С. Дністрянський. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. 436 с.

Кузь О. М. Геополітика / О. М. Кузь, Д. С. Коротков. Харків : Вид. ХНЕУ, 2008. 180 с.

Семінарське заняття 3 (4). Розвиток німецької геополітики

План семінару / Питання для обговорення

1. Засновник німецької геополітики Ф. Ратцель. Ідея протиборства між континентальними і морськими світовими центрами.

2. Політико-географічний аналіз К. Гаусгофера.

3. Геополітичні уявлення у творчості Ф. Науманна, його концепція «Середньої Європи».

4. Внесок М. Вебера в розвиток геополітики, його ідея створення незалежної України.

5. Постать і геополітична концепція К. Шмітта. Поняття «номосу» Землі.

6. Геополітичні трактування Ю. Габермаса.

Література:

Вегеш М. Геополітика. Політологія: Підручник / За ред. М.М.Вегеша. 3-тє вид., перероб. і доп. К.: Знання, 2008. 556 с.

Вегеш М. Світовий процес і геополітика. Навчальний посібник / М. Вегеш. Ужгород: «ФОРМ Сабова А.М.», 2017. 303 с.

Вегеш М. Геополітична енциклопедія: Навчальний посібник / М. Вегеш, С. Петрінко.. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2017. 492 с.

Вегеш М. Геополітика в постатях і термінах : підручник для студентів і аспірантів спеціальності «Політологія» / М. Вегеш, М. Палінчак, В. Петрінко. Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2020. 786 с.

Вегеш М. Геополітична концепція Карла Гаусгофера / М. Вегеш // *Relatii Romanoucrainene, istorie si contemporaneitate. Румунсько-українські відносини. Історія та сучасність. Romanian-ukrainian relations, history and present. Editura Muzeului Satmarean*, 2015. С. 143-152.

Дністрянський М. Геополітичні доктрини і підходи: критичний аналіз методології / М. Дністрянський. Львів: ЛНУ, 2003. 111 с.

Шульга М.А. Геополітика: навчальний посібник / М. А. Шульга. Київ: Київський ун-т, 2017. 239 с.

Семінарське заняття 4 (6). Французька геополітика

План семінару / Питання для обговорення

1. Підхід В. Блаша до оцінки геополітичних процесів. Посіблізм.

2. Концепція «геополітичного кодексу Франції» Ш. Де Голля.
3. Теорії індустріального суспільства та деідеологізації Р. Арона. Три типи миру.
4. Геополітична концепція М. Фуше.
5. Колапс політичної системи постмодерну Е. Годда. «Після імперії».

Література:

- Вегеш М. Геополітика. Політологія: Підручник / За ред. М.М.Вегеша. 3-тє вид., перероб. і доп. К.: Знання, 2008. 556 с.
- Вегеш М. Світовий процес і геополітика. Навчальний посібник. Ужгород: «ФОП Сабов А.М.», 2017. 303 с.
- Вегеш М. Геополітична енциклопедія: Навчальний посібник / М. Вегеш, С. Петрінко. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2017. 492 с.
- Вегеш М. Геополітика в постатях і термінах : підручник для студентів і аспірантів спеціальності «Політологія» / М. Вегеш, М. Палінчак, В. Петрінко. Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2020. 786 с.
- Дністрянський М. Геополітичні доктрини і підходи: критичний аналіз методології / М. Дністрянський. Львів: ЛНУ, 2003. 111 с.
- Шульга М.А. Геополітика: навчальний посібник / М. А. Шульга. Київ: Київський ун-т, 2017. 239 с.

Семінарське заняття 5 (8). Українська геополітика

План семінару / Питання для обговорення

1. Геополітична доктрина Михайла Драгоманова.
2. Геополітична концепція Миколи Міхновського.
3. Еволюція геополітичних поглядів Михайла Грушевського. Концепція державності українського народу.
4. Геополітичні погляди Дмитро Донцова.
5. Геополітичний устрій України у творчості Степана Рудницького.
6. Геополітична концепція Юрія Липи.
7. Геополітичні уявлення у військово-теоретичній науковій спадщині Михайла Колодзінського.

Література:

- Вегеш М. Геополітика. Політологія: Підручник / За ред. М.М.Вегеша. 3-тє вид., перероб. і доп. К.: Знання, 2008. 556 с.
- Вегеш М. Світовий процес і геополітика. Навчальний посібник / М. Вегеш. Ужгород: «ФОП Сабов А.М.», 2017. 303 с.
- Вегеш М. Геополітична енциклопедія: Навчальний посібник / М. Вегеш, С. Петрінко. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2017. 492 с.
- Вегеш М. Геополітика в постатях і термінах : підручник для студентів і аспірантів спеціальності «Політологія» / М. Вегеш, М. Палінчак, В. Петрінко. Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2020. 786 с.
- Василевич Ю. В. Чорноморська концепція Юрія Липи у геополітичній думці України / Ю. В. Василевич // Наукові праці. Політологія. 2012. Випуск 166. Т. 178. С. 8-11.
- Дністрянський М. Геополітичні доктрини і підходи: критичний аналіз методології / М. Дністрянський. Львів: ЛНУ, 2003. 111 с.
- Дністрянський М. С. Політична географія та геополітика України : навч. посіб. / М. С. Дністрянський. Тернопіль : Навч. кн. – Богдан, 2010. 344 с.

Шмаленко Ю. І. Геополітичні концепції українських вчених на початку ХХ ст. / Ю. І. Шмаленко // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Держава і армія. 2007. № 584. С. 38-44.

Vegesh M., Palinchak M., Holonic J. Geopolitics: Ukraine, Europe, World (sociopolitical view). Fairmont: Academic publishing Fairmont. Locust AVE 1489. Fairmont. WV. USA. Year 2020. 249 p.

Семінарське заняття 6 (10). Геостратегія країн сучасного світу

План семінару / Питання для обговорення

1. Стратегія США в системі сучасних геополітичних відносин.
2. Стратегія Європейського Союзу та її вплив на інші геополітичні регіони.
3. Геополітичні та гео економічні аспекти європейської інтеграції.
4. Геостратегія НАТО.
5. Геостратегія КНР.
6. Геостратегічні інтереси Індії. Індійсько-пакистанські відносини.
7. Геостратегія Японії. Проблема Курильських островів.
8. Імперська геостратегія РФ у світі: головні напрями та засоби реалізації.

Література:

Аржаковський А. Розбрат України з Росією: стратегія виходу з піке. Погляд з Європи А. Аржаковський. Харків: Віват, 2015. 256 с.

Березовець Т. Анексія: острів Крим. Хроніки «гібридної війни» / Т. Березовець. К.: Брайт Стар Паблішинг, 2015. 392 с.

Васюк Н. О. Геополітична стратегія держави кризового суспільства // Розвиток системи державного управління в Україні. Теорія та практика державного управління. 2014. Випуск 3 (46). С. 19-28.

Ворович Б. О. Оцінка геополітичної обстановки та прийняття стратегічних рішень щодо запобігання воєнним конфліктам / Б. О. Ворович, Ю. В. Єгоров, Г. Ф. Костенко ; Нац. ун-т оборони України, Центр воєнно-стратег. досліджень. Київ : [Паливода А. В.], 2011. 172 с.

Гольцов А. Г. Геополітичний вимір стратегії Російської Федерації на пострадянському просторі. К.: Центр навчальної літератури, 2018. 392 с.

Горбулін В. П. Україна і Росія: дев'ятий вал чи китайська стіна / В. П. Горбулін, О. С. Власюк, С. В. Кононенко. К.: НІСД, 2015. 132 с.

Дністрянський М. Геополітичні доктрини і підходи: критичний аналіз методології / М. Дністрянський. Львів: ЛНУ, 2003. 111 с.

Дужа І.А. Еволюція політики США в Азійсько-Тихоокеанському регіоні: монографія / Дужа І.А. Біла Церква: ДНВЗ «БНАУ», 2018. 198 с.

Моргацький В., Дністрянський М. Геостратегічні інтереси в регіоні Західні Балкани у контексті нових геополітичних реалій / В. Моргацький, М. Дністрянський. Економічна та соціальна географія. Наукові записки. 2018. № 1. С. 51-64.

Doroshko M. S., But S. A. China-India's conflict of interest in the region of South Asia // Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2020. Випуск 142. С. 4-14.

The American Encounter: The United States And The Making of the modern world. Essays from 75 Years of Foreign Affairs, edited by James F. Hoge and Fareed Zakaria, Basic Books, 1997. 672 p.

Семінарське заняття 7 (11). Україна в сучасній геополітичній стратегії світового співтовариства

План семінару / Питання для обговорення

1. Геополітичний простір України.
2. Геополітичні аспекти становлення незалежної України. Юридичне оформлення геостратегії української незалежної держави.
3. Участь України в глобальних міжнародних структурах.
4. Міжнародна економічна політика України.
5. Євроатлантичний вибір України.
6. Україна в геостратегії США.
7. Геополітичні інтереси країн Євросоюзу та Україна.
8. Відносини України з країнами Центрально-Східної Європи.
9. Геостратегія КНР та Україна.
10. Українсько-російські відносини у 1991-2021 рр. Агресія РФ, окупація Криму та Донбасу.
11. Українсько-російська війна 2022 р. та міжнародна підтримка України.

Література:

- Андрущенко (Гринько) С. В. Україна в сучасному геополітичному середовищі / С. В. Андрущенко. К.: Логос, 2005. 288 с.
- Аржаковський А. Розбрат України з Росією: стратегія виходу з піке. Погляд з Європи / А. Аржаковський. Харків: Віват, 2015. 256 с.
- Березовець Т. Анексія: острів Крим. Хроніки «гібридної війни» / Т. Березовець. К.: Брайт Стар Паблішинг, 2015. 392 с.
- Біла книга 2021. Оборонна політика України. Київ: Міністерство оборони України, 2022. 120 с.
- Брехуненко В., Ковальчук В., Ковальчук М., Корнієнко В. «Братня» навала. Війни Росії проти України XII-XXI ст. К., 2018. 248 с.
- Ворович Б. О. Оцінка геополітичної обстановки та прийняття стратегічних рішень щодо запобігання воєнним конфліктам / Б. О. Ворович, Ю. В. Єгоров, Г. Ф. Костенко ; Нац. ун-т оборони України, Центр воєнно-стратег. досліджень. Київ : [Паливода А. В.], 2011. 172 с.
- Дашевська О. В. Стан геополітичних досліджень в українській науці / О. В. Дашевська // Грани. 2016. № 1 (129). С. 59-66.
- Дністрянський М. Геополітичні доктрини і підходи: критичний аналіз методології / М. Дністрянський. Львів: ЛНУ, 2003. 111 с.
- Дністрянський М. С. Політична географія та геополітика України : навч. посіб. / М. С. Дністрянський. Тернопіль : Навч. кн. – Богдан, 2010. 344 с.
- Дорошко М.С. Геополітичні інтереси та зовнішня політика держав пострадянського простору : навч. посіб. К., 2012. 228 с.
- Літвін Л. А. Сучасні геополітичні концепції: висновки для України / Л. А. Літвін // Політичне життя. 2019. № 4. С. 109-115.
- Магда Є. Гібридна агресія Росії: уроки для Європи / Є. Магда. К., 2017. 268 с.
- Мадіссон В. В. Сучасна українська геополітика : навч. посіб. / В. В. Мадіссон, В. А. Шахов. Київ : Либідь, 2003. 176 с.
- Мадіссон В. В. Сучасна українська геополітика : навч. посіб. для студентів гуманітар. спец. вищ. навч. закл. / В. В. Мадіссон, В. А. Шахов. Київ : Либідь, 2003. 174 с.
- Рущенко І. Війна цивілізацій: анатомія російсько-українського конфлікту / І. Рущенко. К.: Києво-Могилянська академія, 2020. 436 с.
- Світова гібридна війна: український фронт / За загальною редакцією В. П. Горбуліна. К.: НІСД, 2017. 496 с.
- Сирота М. Д. Україна в геополітичному просторі третього тисячоліття / 2-ге видання. К.: Пульсари, 2007. 216 с.
- Степико М. Т. Українська ідентичність у глобалізованому світі. Харків: Майдан, 2020. 258 с.

Vegesh M., Palinchak M., Holonic J. Geopolitics: Ukraine, Europe, World (sociopolitical view). Fairmont: Academic publishing Fairmont. Locust AVE 1489. Fairmont. WV. USA. Year 2020. 249 p.

Geopolitics: Ukraine, Europe, World (socio-political view). Fairmont: Academic publishing Fairmont. Locust AVE 1489. Fairmont. WV. USA. Year 2020. 249 p.

Завдання для самостійної роботи

Тема 1. Вступ. Геополітика як навчальна дисципліна та напрям наукових досліджень

Питання до теми самостійної роботи:

1. Визначте основні елементи навчальної дисципліни, яка вивчає геополітику та геостратегію сучасного світу.
2. Схарактеризуйте термін та об'єкт геополітики.
3. Які три групи методів використовує геополітика?
4. В чому полягають функції геополітики?

Література:

Вегеш М. Геополітика. Політологія: Підручник / За ред. М.М.Вегеша. 3-тє вид., перероб. і доп. К.: Знання, 2008. 556 с.

Вегеш М. Світовий процес і геополітика. Навчальний посібник / М. Вегеш. Ужгород: «ФОП Сабов А.М.», 2017. 303 с.

Вегеш М. Геополітична енциклопедія: Навчальний посібник / М. Вегеш, С. Петрінко. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2017. 492 с.

Вегеш М. Геополітика в постатях і термінах : підручник для студентів і аспірантів спеціальності «Політологія» / М. Вегеш, М. Палінчак, В. Петрінко. Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2020. 786 с.

Гольцов А. Г. Геополітика та політична географія : підручник / А. Г. Гольцов. К.: Центр учб. л-ри, 2012. 416 с.

Дністрянський М. Геополітичні доктрини і підходи: критичний аналіз методології / М. Дністрянський. Львів: ЛНУ, 2003. 111 с.

Дністрянський М. С. Геополітика: Навчальний посібник / М. С. Дністрянський. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. 436 с.

Міжнародні відносини та світова політика : навчальний посібник / О. М. Кузь, Д. С. Коротков, Д. Ю. Михайличенко та ін. ; за заг. ред. д-ра філ. наук, професора О. М. Кузя. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2020. 207 с.

Шульга М.А. Геополітика: навчальний посібник / М. А. Шульга. Київ: Київський ун-т, 2017. 239 с.

Тема 2. Основні закони та категорії геополітики

Питання до теми самостійної роботи:

1. Схарактеризуйте основні закони геополітики.
2. Визначте категорії геополітики.
3. Чому геополітичний дуалізм вважають основним принципом геополітики?
4. Схарактеризуйте фактори силових полів.

Література:

Вегеш М. Світовий процес і геополітика. Навчальний посібник / М. Вегеш. Ужгород: «ФОП Сабов А.М.», 2017. 303 с.

Вегеш М. Геополітична енциклопедія: Навчальний посібник / М. Вегеш, С. Петрінко. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2017. 492 с.

Вегеш М. Геополітика в постатях і термінах : підручник для студентів і аспірантів спеціальності «Політологія» / М. Вегеш, М. Палінчак, В. Петрінко. Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2020. 786 с.

Гольцов А. Г. Геополітика та політична географія: підручник / А. Г. Гольцов. К.: Центр учб. л-ри, 2012. 416 с.

Дністрянський М. Геополітичні доктрини і підходи: критичний аналіз методології / М. Дністрянський. Львів: ЛНУ, 2003. 111 с.

Дністрянський М. С. Геополітика: Навчальний посібник / М. С. Дністрянський. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. 436 с.

Кудряченко А. І. Геополітика: підручник для вузів / А. І. Кудряченко, Ф. М. Рудич, В. О. Храмов ; Міжрегіональна Академія управління персоналом, Інститут політичних і етнонаціональних досліджень НАН України. Київ : МАУП, 2004. 296 с.

Кузь О. М. Геополітика / О. М. Кузь, Д. С. Коротков. Харків : Вид. ХНЕУ, 2008. 180 с.

Шульга М.А. Геополітика: навчальний посібник / М. А. Шульга. Київ: Київський ун-т, 2017. 239 с.

Тема 3. Джерела геополітики

Питання до теми самостійної роботи:

1. Схарактеризуйте географічний детермінізм в працях Геродота та Фукідида.
2. Яким вважали вплив географічних чинників на розвиток держави Аристотель і Марк Туллій Цицерон?
3. В чому Ж. Боден убачав значення впливу кліматичних умов на народи та держави?
4. Визначте основні положення географічного детермінізму Ш. Монтеск'є.
5. Яким чином відбувалася взаємодія суспільства та природи у творчості Г. Т. Бокля?
6. Схарактеризуйте основні положення військово-стратегічної теорії Н. Макіавеллі.
7. Порівняйте зміст понять «абстрактні» та «ідеальні війни» у праці К. Клаузевіца «Про війну».
8. Схарактеризуйте циклічну теорію історичних змін О. Шпенглера.
9. Визначте головні протиріччя концепції цивілізаційного підходу А. Д. Тойнбі.

Література:

Вегеш М. Світовий процес і геополітика. Навчальний посібник / М. Вегеш. Ужгород: «ФОРМ Сабова А.М.», 2017. 303 с.

Вегеш М. Геополітична енциклопедія: Навчальний посібник / М. Вегеш, С. Петрінко. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2017. 492 с.

Вегеш М. Геополітика в постатях і термінах : підручник для студентів і аспірантів спеціальності «Політологія» / М. Вегеш, М. Палінчак, В. Петрінко. Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2020. 786 с.

Гольцов А. Г. Геополітика та політична географія: підручник / А. Г. Гольцов. К.: Центр учб. л-ри, 2012. 416 с.

Дністрянський М. Геополітичні доктрини і підходи: критичний аналіз методології / М. Дністрянський. Львів: ЛНУ, 2003. 111 с.

Дністрянський М. С. Геополітика: Навчальний посібник / М. С. Дністрянський. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. 436 с.

Кондратенко О. Ю. Класична та сучасна геополітика: ретроспективний аналіз. URL : http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/2645/2351

Кузь О. М. Геополітика / О. М. Кузь, Д. С. Коротков. Харків : Вид. ХНЕУ, 2008. 180 с.

Тема 4. Розвиток німецької геополітики

Питання до теми самостійної роботи:

1. Доведіть, що засновником німецької геополітики є Ф. Ратцель.
2. В чому полягає ідея Ф. Ратцеля щодо протиборства між континентальними і морськими світовими центрами.
2. Схарактеризуйте політико-географічний аналіз К. Гаусгофера.
3. Розкрийте сутність концепції «Середньої Європи» у творчості Ф. Науманна.
4. Зробіть аналіз внеску М. Вебера в розвиток геополітики та схарактеризуйте його ідею створення незалежної України.
5. В чому полягає геополітична концепція К. Шмітта?
6. Схарактеризуйте геополітичні трактування Ю. Габермаса.

Література:

Вегеш М. Геополітика. Політологія: Підручник / За ред. М.М.Вегеша. 3-тє вид., перероб. і доп. К.: Знання, 2008. 556 с.

Вегеш М. Світовий процес і геополітика. Навчальний посібник / М. Вегеш. Ужгород: «ФОП Сабов А.М.», 2017. 303 с.

Вегеш М. Геополітична енциклопедія: Навчальний посібник / М. Вегеш, С. Петрінко.. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2017. 492 с.

Вегеш М. Геополітика в постатях і термінах : підручник для студентів і аспірантів спеціальності «Політологія» / М. Вегеш, М. Палінчак, В. Петрінко. Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2020. 786 с.

Вегеш М. Геополітична концепція Карла Гаусгофера / М. Вегеш // *Relatii Romanoucrainene, istorie si contemporaneitate. Румунсько-українські відносини. Історія та сучасність. Romanian-ukrainian relations, history and present. Editura Muzeului Satmarean*, 2015. С. 143-152.

Дністрянський М. Геополітичні доктрини і підходи: критичний аналіз методології / М. Дністрянський. Львів: ЛНУ, 2003. 111 с.

Шульга М.А. Геополітика: навчальний посібник / М. А. Шульга. Київ: Київський ун-т, 2017. 239 с.

Тема 5. Англійські геополітичні концепції

Питання до теми самостійної роботи:

1. Схарактеризуйте геополітичну структуру світу Г. Д. Макіндера.
2. Яким чином доповідь "Географічна вісь історії" Г. Д. Макіндера вплинула на світову політику ХХ століття?
2. Розкрийте сутність геополітичного проекту «Нова Європа» Р. Сетон-Вотсона.
3. У чому полягає концепція «циклів Гегемонії» П. Тейлора.

Література:

Вегеш М. Світовий процес і геополітика. Навчальний посібник / М. Вегеш. Ужгород: «ФОП Сабов А.М.», 2017. 303 с.

Вегеш М. Геополітична енциклопедія: Навчальний посібник / М. Вегеш, С. Петрінко.. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2017. 492 с.

Вегеш М. Геополітика в постатях і термінах : підручник для студентів і аспірантів спеціальності «Політологія» / М. Вегеш, М. Палінчак, В. Петрінко. Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2020. 786 с.

- Маккіндер Г. Географічна вісь історії / Г. Д. Маккіндер // «І». 2005. № 39. С. 10-20.
- Дністрянський М. Геополітичні доктрини і підходи: критичний аналіз методології / М. Дністрянський. Львів: ЛНУ, 2003. 111 с.
- Шульга М.А. Геополітика: навчальний посібник / М. А. Шульга. Київ: Київський ун-т, 2017. 239 с.

Тема 6. Французька геополітика

Питання до теми самостійної роботи:

1. Розкрийте сутність підходу В. Бласса до оцінки геополітичних процесів.
2. Схарактеризуйте сутність концепції «геополітичного кодексу Франції» Ш. Де Голля.
3. Якими є головні положення теорій індустріального суспільства та деідеологізації Р. Арона.
4. Розкрийте сутність геополітичної концепції М. Фуше.
5. Схарактеризуйте геополітичні погляди Е. Тодда.

Література:

- Вегеш М. Геополітика. Політологія: Підручник / За ред. М.М.Вегеша. 3-тє вид., перероб. і доп. К.: Знання, 2008. 556 с.
- Вегеш М. Світовий процес і геополітика. Навчальний посібник. Ужгород: «ФОРМ Сабов А.М.», 2017. 303 с.
- Вегеш М. Геополітична енциклопедія: Навчальний посібник / М. Вегеш, С. Петрінко. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2017. 492 с.
- Вегеш М. Геополітика в постатях і термінах : підручник для студентів і аспірантів спеціальності «Політологія» / М. Вегеш, М. Палінчак, В. Петрінко. Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2020. 786 с.
- Дністрянський М. Геополітичні доктрини і підходи: критичний аналіз методології / М. Дністрянський. Львів: ЛНУ, 2003. 111 с.
- Шульга М.А. Геополітика: навчальний посібник / М. А. Шульга. Київ: Київський ун-т, 2017. 239 с.

Тема 7. Американська геополітика

Питання до теми самостійної роботи:

1. В чому полягає геополітична концепція А. Т. Мегена?
2. Схарактеризуйте геополітичні трактування Н. Спайкмена.
3. Розкрийте сутність концепції «Нового світу» І. Боумена.
4. Якими є основні положення культурологічно-геополітичної концепції Д. Майнінга.
5. Схарактеризуйте концепцію нового міжнародного порядку та глобальності американської гегемонії З. Бжезінського.
6. В чому полягає концепція зіткнення цивілізацій та поліцивілізаційний підхід С. Гантінгтона.
7. Схарактеризуйте концепцію «кінця історії» Ф. Фукуяма.

Література:

- Бжезінський З. Велика шахівниця. Американська першість та її стратегічні імперативи / З. Бжезінський. Львів: Лілея-НВ, 2000. 236 с.

- Бжезінський З. Вибір: світове панування чи світове лідерство / З. Бжезінський; пер. з англ. Київ : ВД "Києво-Могилянська академія", 2006. 203 с.
- Бжезінський З. Україна у геостратегічному контексті / З. Бжезінський. К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2006. 102 с.
- Вегеш М. Збігнев Бжезінський про геополітичні пріоритети України: еволюція оцінок / М. Вегеш // Політика і державне управління. Ужгород. 2016. С. 26-31.
- Вегеш М. Геополітика в постатях і термінах : підручник для студентів і аспірантів спеціальності «Політологія» / М. Вегеш, М. Палінчак, В. Петрінко. Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2020. 786 с.
- Петрінко В. Україна в геополітичних дослідженнях З. Бжезінського/ В. Петрінко // Сучасна українська політика. К.: Вид-во «Центр соціальних комунікацій», 2011. Вип. 24. С. 268-282.
- Фукуяма Ф. Великий краї. Людська природа і відновлення соціального порядку / Ф. Фукуяма. Львів: Кальварія, 2005. 380 с.
- Фукуяма Ф. Витоки політичного порядку. Від прадавніх часів до Французької революції / переклад з англ. Романа Корнута. 2-ге видання. К.: Наш формат, 2019. 576 с.
- Brzezinski Z. Strategic Vision: America and the Crisis of Global Power. New York, 2012. 240 p. URL : <https://orientalreview.org/wp-content/uploads/2012/12/Brzezinski-Zbigniew.-Strategic-Vision-America-and-the-Crisis-of-Global-Power.pdf>.
- Huntington S. P. The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order / S. P. Huntington. New York: Simon & Schuster, 1996. 367 p.
- Huntington S. P. The Clash of Civilizations // Foreign Affairs. Touchstone, 1993. URL: <http://online.sfsu.edu/mroozbeh/CLASS/h-607-pdfs/S.Huntington-Clash.pdf>
- Huntington Samuel P. The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order. 1996. URL : http://www.academia.edu/4610592/Samuel_P_Huntington_The_Clash_of_Civilizations_and_the_Remaking_of_World_Order_1996
- UA Foreign Affairs. URL : <https://uaforeignaffairs.com/uk>.

Тема 8. Українська геополітика

Питання до теми самостійної роботи:

1. Розкрийте основні положення геополітичної доктрини Михайла Драгоманова.
2. Схарактеризуйте сутність геополітичної концепції Миколи Міхновського.
3. Під впливом яких чинників відбулася еволюція геополітичних поглядів Михайла Грушевського?
4. В чому Ви бачите особливості геополітичних поглядів Дмитра Донцова.
5. Який геополітичний устрій України пропонував у своїй творчості Степан Рудницький?
6. Схарактеризуйте геополітичну концепцію Юрія Липи.

Література:

- Вегеш М. Геополітика. Політологія: Підручник / За ред. М.М.Вегеша. 3-тє вид., перероб. і доп. К.: Знання, 2008. 556 с.
- Вегеш М. Світовий процес і геополітика. Навчальний посібник / М. Вегеш. Ужгород: «ФОРМ Сабова А.М.», 2017. 303 с.
- Вегеш М. Геополітична енциклопедія: Навчальний посібник / М. Вегеш, С. Петрінко. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2017. 492 с.
- Вегеш М. Геополітика в постатях і термінах : підручник для студентів і аспірантів спеціальності «Політологія» / М. Вегеш, М. Палінчак, В. Петрінко. Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2020. 786 с.

Василевич Ю. В. Чорноморська концепція Юрія Липи у геополітичній думці України / Ю. В. Василевич // Наукові праці. Політологія. 2012. Випуск 166. Т. 178. С. 8-11.

Дністрянський М. Геополітичні доктрини і підходи: критичний аналіз методології / М. Дністрянський. Львів: ЛНУ, 2003. 111 с.

Дністрянський М. С. Політична географія та геополітика України : навч. посіб. / М. С. Дністрянський. Тернопіль : Навч. кн. – Богдан, 2010. 344 с.

Шмаленко Ю. І. Геополітичні концепції українських вчених на початку ХХ ст. / Ю. І. Шмаленко // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Держава і армія. 2007. № 584. С. 38-44.

Vegesh M., Palinchak M., Holonic J. Geopolitics: Ukraine, Europe, World (sociopolitical view). Fairmont: Academic publishing Fairmont. Locust AVE 1489. Fairmont. WV. USA. Year 2020. 249 p.

Тема 9. Геополітична структура сучасного світу

Питання до теми самостійної роботи:

1. Яким чином відбувалися трансформації міжнародної системи на зламі ХХ-ХХІ ст.
2. Схарактеризуйте багатоплярну і багатоярусну геополітичну модель сучасного світу.
3. Зробіть порівняльний аналіз геополітичних макрорегіонів, регіонів та субрегіонів світу.
4. Яким чином та в яких формах відбувається геополітична взаємодія цивілізацій на міжнародній арені?
5. Схарактеризуйте гео економічну структуру сучасного світу.

Література:

Глобалізація і сучасний міжнародний процес: монографія / за заг. ред. Б. Гуменюка і С. Шергіна. К. : Університет «Україна», 2009. 508 с.

Глобальна та національна безпека : підручник / за заг. ред. Г. П. Ситника. К. : НАДУ, 2016. 764 с.

Дужа І.А. Еволюція політики США в Азійсько-Тихоокеанському регіоні: монографія / Дужа І.А. Біла Церква: ДНВЗ «БНАУ», 2018. 198 с.

Ігнат'єв П.М. Індія на шляху до лідерства в Південній Азії / П.М. Ігнат'єв. Чернівці: Книги – ХХІ, 2006. 504 с.

Міжнародні відносини та світова політика : навчальний посібник / О. М. Кузь, Д. С. Коротков, Д. Ю. Михайличенко та ін. ; за заг. ред. д-ра філ. наук, професора О. М. Кузя. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2020. 207 с.

Doroshko M. S., But S. A. China-India's conflict of interest in the region of South Asia // Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2020. Випуск 142. С. 4-14.

Geopolitics: Ukraine, Europe, World (socio-political view). Fairmont: Academic publishing Fairmont. Locust AVE 1489. Fairmont. WV. USA. Year 2020. 249 p.

Ritzer G., Dean P. Globalization: Conceptualization, Origins, and History. 2nd Edition. Oxford, 2019. 606 p.

Steger M. B. Globalization : A Very Short Introduction / M. B. Steger. – 4th ed. Oxford, United Kingdom ; New York, USA : Oxford University Press, 2017. 148 p.

Тема 10. Геостратегія країн сучасного світу

Питання до теми самостійної роботи:

1. Яким чином геостратегія США впливає на системи сучасних геополітичних відносин?
2. Наведіть приклади впливу стратегії Європейського Союзу на інші геополітичні регіони.
3. Розкрийте геополітичні та гео економічні аспекти європейської інтеграції.
4. В чому головні положення геостратегії НАТО?
5. Схарактеризуйте сучасну геостратегію КНР.
6. У чому полягають геостратегічні інтереси Індії?
7. Схарактеризуйте сучасну геостратегію Японії.
8. Доведіть, що імперська геостратегія РФ є викликом сучасному міжнародному праву.

Література:

- Аржаковський А. Розбрат України з Росією: стратегія виходу з піке. Погляд з Європи А. Аржаковський. Харків: Віват, 2015. 256 с.
- Березовець Т. Анексія: острів Крим. Хроніки «гібридної війни» / Т. Березовець. К.: Брайт Стар Паблішинг, 2015. 392 с.
- Васюк Н. О. Геополітична стратегія держави кризового суспільства // Розвиток системи державного управління в Україні. Теорія та практика державного управління. 2014. Випуск 3 (46). С. 19-28.
- Ворович Б. О. Оцінка геополітичної обстановки та прийняття стратегічних рішень щодо запобігання воєнним конфліктам / Б. О. Ворович, Ю. В. Єгоров, Г. Ф. Костенко ; Нац. ун-т оборони України, Центр воєнно-стратег. досліджень. Київ : [Паливода А. В.], 2011. 172 с.
- Гольцов А. Г. Геополітичний вимір стратегії Російської Федерації на пострадянському просторі. К.: Центр навчальної літератури, 2018. 392 с.
- Горбулін В. П. Україна і Росія: дев'ятий вал чи китайська стіна / В. П. Горбулін, О. С. Власюк, С. В. Кононенко. К.: НІСД, 2015. 132 с.
- Дністрянський М. Геополітичні доктрини і підходи: критичний аналіз методології / М. Дністрянський. Львів: ЛНУ, 2003. 111 с.
- Дужа І.А. Еволюція політики США в Азійсько-Тихоокеанському регіоні: монографія / Дужа І.А. Біла Церква: ДНВЗ «БНАУ», 2018. 198 с.
- Моргацький В., Дністрянський М. Геостратегічні інтереси в регіоні Західні Балкани у контексті нових геополітичних реалій / В. Моргацький, М. Дністрянський. Економічна та соціальна географія. Наукові записки. 2018. № 1. С. 51-64.
- Doroshko M. S., But S. A. China-India's conflict of interest in the region of South Asia // Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2020. Випуск 142. С. 4-14.
- The American Encounter: The United States And The Making of the modern world. Essays from 75 Years of Foreign Affairs, edited by James F. Hoge and Fareed Zakaria, Basic Books, 1997. 672 p.

Тема 11. Україна в сучасній геополітичній стратегії світового співтовариства

Питання до теми самостійної роботи:

1. Схарактеризуйте геополітичний простір України.
2. Наведіть приклади участі України в глобальних міжнародних структурах.
3. Розкрийте особливості міжнародної економічної політики України.
4. Яке місце посідає Україна в геостратегії США?
5. В чому полягають геополітичні інтереси країн Євросоюзу в Україні?

6. Схарактеризуйте сучасний стан відносин України з країнами Центрально-Східної Європи.
7. Розкрийте особливості геостратегії КНР щодо України.
8. Схарактеризуйте етапи та особливості українсько-російських відносин у 1991-2021 рр.
9. Якою була міжнародна реакція на війну РФ проти України.

Література:

- Андрущенко (Гринько) С. В. Україна в сучасному геополітичному середовищі / С. В. Андрущенко. К.: Логос, 2005. 288 с.
- Аржаковський А. Розбрат України з Росією: стратегія виходу з піке. Погляд з Європи / А. Аржаковський. Харків: Віват, 2015. 256 с.
- Березовець Т. Анексія: острів Крим. Хроніки «гібридної війни» / Т. Березовець. К.: Брайт Стар Паблішинг, 2015. 392 с.
- Біла книга 2021. Оборонна політика України. Київ: Міністерство оборони України, 2022. 120 с.
- Брехуненко В., Ковальчук В., Ковальчук М., Корнієнко В. «Братня» навала. Війни Росії проти України XII-XXI ст. К., 2018. 248 с.
- Ворович Б. О. Оцінка геополітичної обстановки та прийняття стратегічних рішень щодо запобігання воєнним конфліктам / Б. О. Ворович, Ю. В. Єгоров, Г. Ф. Костенко ; Нац. ун-т оборони України, Центр воєнно-стратег. досліджень. Київ : [Паливода А. В.], 2011. 172 с.
- Дашевська О. В. Стан геополітичних досліджень в українській науці / О. В. Дашевська // Грані. 2016. № 1 (129). С. 59-66.
- Дністрянський М. С. Політична географія та геополітика України : навч. посіб. / М. С. Дністрянський. Тернопіль : Навч. кн. – Богдан, 2010. 344 с.
- Дорошко М.С. Геополітичні інтереси та зовнішня політика держав пострадянського простору : навч. посіб. К., 2012. 228 с.
- Літвін Л. А. Сучасні геополітичні концепції: висновки для України / Л. А. Літвін // Політичне життя. 2019. № 4. С. 109-115.
- Магда Є. Гібридна агресія Росії: уроки для Європи / Є. Магда. К., 2017. 268 с.
- Мадіссон В. В. Сучасна українська геополітика : навч. посіб. / В. В. Мадіссон, В. А. Шахов. Київ : Либідь, 2003. 176 с.
- Мадіссон В. В. Сучасна українська геополітика : навч. посіб. для студентів гуманітар. спец. вищ. навч. закл. / В. В. Мадіссон, В. А. Шахов. Київ : Либідь, 2003. 174 с.
- Рущенко І. Війна цивілізацій: анатомія російсько-українського конфлікту / І. Рущенко. К.: Києво-Могилянська академія, 2020. 436 с.
- Світова гібридна війна: український фронт / За загальною редакцією В. П. Горбуліна. К.: НІСД, 2017. 496 с.
- Сирота М. Д. Україна в геополітичному просторі третього тисячоліття / 2-ге видання. К.: Пульсари, 2007. 216 с.
- Степико М. Т. Українська ідентичність у глобалізованому світі. Харків: Майдан, 2020. 258 с.
- Vegesh M., Palinchak M., Holonic J. Geopolitics: Ukraine, Europe, World (sociopolitical view). Fairmont: Academic publishing Fairmont. Locust AVE 1489. Fairmont. WV. USA. Year 2020. 249 p.
- Geopolitics: Ukraine, Europe, World (socio-political view). Fairmont: Academic publishing Fairmont. Locust AVE 1489. Fairmont. WV. USA. Year 2020. 249 p.

3. Питання, задачі, завдання або кейси для поточного та підсумкового контролю знань і вмінь здобувачів вищої освіти, для контрольних робіт, передбачених навчальним планом, післяатестаційного моніторингу набутих знань і

вмінь з навчальної дисципліни

ЗРАЗОК ТЕСТІВ ДЛЯ ПОТОЧНОГО КОНТРОЛЮ

1. Назвіть методи, які використовує геополітика:
 - A. Загальнонаукові методи;
 - B. Логічні методи;
 - C. Методи емпіричних досліджень;
 - D. Правильними є варіанти A, B, C.

2. Автором першої програмної праці під назвою «Самостійна Україна» був:
 - A. Михайло Драгоманов.
 - B. Микола Міхновський.
 - C. Михайло Грушевський.
 - D. Дмитро Донцов.

ЗРАЗОК ЗАВДАНЬ ДЛЯ ПОТОЧНОГО КОНТРОЛЮ

1. Предмет та завдання курсу.
2. Поняття та сутність геополітики.
3. Методи і функції геополітики.
4. Складові геополітики.
5. Основні закони геополітики.
6. Категорії геополітики.
7. Геополітичні епохи.
8. Географічний детермінізм в працях Геродота та Фукідида.
9. Вплив географічних чинників на розвиток держави у творчості Аристотеля і Марка Туллія Цицерона.
10. Значення впливу кліматичних умов на народи та держави у творчості Ж. Бодена.
11. Географічний детермінізм Ш. Монтеск'є.
12. Взаємодія суспільства та природи у творчості Г. Т. Бокля.
13. Військово-стратегічна теорія Н. Макіавеллі.
14. Абстрактні та ідеальні війни, як політичні дії у праці К. Клаузевіца «Про війну».
15. Циклічна теорія історичних змін О. Шпенглера.
16. Концепція цивілізаційного підходу А. Д. Тойнбі
17. Засновник німецької геополітики Ф. Ратцель. Ідея протиставлення між континентальними і морськими світовими центрами.
18. Політико-географічний аналіз К. Гаусгофера.
19. Геополітичні уявлення у творчості Ф. Науманна, його концепція «Середньої Європи».
20. Внесок М. Вебера в розвиток геополітики, його ідея створення незалежної України.
21. Постать і геополітична концепція К. Шмітта. Поняття «номосу» Землі.
22. Геополітичні трактування Ю. Габермаса.
23. Геополітична структура світу Г. Д. Макіндера. Вплив доповіді "Географічна вісь історії" Г. Д. Макіндера на світову політику ХХ століття.
24. Геополітичний проект «Нова Європа» Р. Сетон-Вотсона.
25. Концепція «циклів Гегемонії» П. Тейлора.
26. Підхід В. Бласса до оцінки геополітичних процесів. Посібілізм.
27. Концепція «геополітичного кодексу Франції» Ш. Де Голля.
28. Теорії індустріального суспільства та деідеологізації Р. Арона. Три типи миру.
29. Геополітична концепція М. Фуше.
30. Колапс політичної системи постмодерну Е. Готта. «Після імперії».

31. Геополітична концепція А. Т. Мегена.
32. Геополітичні трактування Н. Спайкмена.
33. Концепція «Нового світу» І. Боумена.
34. Культурологічно-геополітична концепція Д. Майнінга.
35. Модель географічних зон і геополітичних регіонів С. Коена.
36. Концепція нового міжнародного порядку та глобальності американської гегемонії З. Бжезінського.
37. Концепція зіткнення цивілізацій та поліцивілізаційний підхід С. Гантінгтона.
38. Концепція «кінця історії» Ф. Фукуяма.
39. Геополітичні ідеї Р. Куглера.
40. Геополітичні погляди Р. Кагана.
41. Геополітична доктрина Михайла Драгоманова.
42. Геополітична концепція Миколи Міхновського.
43. Еволюція геополітичних поглядів Михайла Грушевського. Концепція державності українського народу.
44. Геополітичні погляди Дмитро Донцова.
45. Геополітичний устрій України у творчості Степана Рудницького.
46. Геополітична концепція Юрія Липи.
47. Геополітичні уявлення у військово-теоретичній науковій спадщині Михайла Колодзінського.
48. Трансформації міжнародної системи на зламі ХХ-ХХІ ст. Багатополярна і багатоярусна геополітична модель сучасного світу.
49. Геополітична структуризація світу. Геополітичні макрорегіони, регіони та субрегіони світу.
50. Геополітична взаємодія цивілізацій на міжнародній арені: співпраця і конфлікти.
51. Геоенкономічна структура світу. Моделі «Північ–Південь», «Захід–Схід».
52. Стратегія США в системі сучасних геополітичних відносин.
53. Стратегія Європейського Союзу та її вплив на інші геополітичні регіони.
54. Геополітичні та геоенкономічні аспекти європейської інтеграції.
55. Геостратегія НАТО.
56. Геостратегія КНР.
57. Геостратегічні інтереси Індії. Індійсько-пакистанські відносини.
58. Геостратегія Японії. Проблема Курильських островів.
59. Імперська геостратегія РФ у світі: головні напрями та засоби реалізації.
60. Геополітичний простір України.
61. Геополітичні аспекти становлення незалежної України. Юридичне оформлення геостратегії української незалежної держави.
62. Участь України в глобальних міжнародних структурах.
63. Міжнародна економічна політика України.
64. Євроатлантичний вибір України.
65. Україна в геостратегії США.
66. Геополітичні інтереси країн Євросоюзу та Україна.
67. Відносини України з країнами Центрально-Східної Європи.
68. Геостратегія КНР та Україна.
69. Українсько-російські відносини у 1991-2021 рр. Агресія РФ, окупація Криму та Донбасу.
70. Українсько-російська війна 2022 р. та міжнародна підтримка України.

4. Завдання семестрових екзаменів

Зразок екзаменаційного білету

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Факультет міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу
 Спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»
 Семестр: 2
 Форма навчання: денна
 Рівень вищої освіти: другий (магістерський)
 Навчальна дисципліна: **Геополітика та геостратегія сучасного світу**

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 1

1. Автором концепції «кінця історії» був:

- A. З. Бжезінський.
- B. Г. Кісінджер.
- C. С. Гантінгтон.
- D. Ф. Фукуяма.

Затверджено на засіданні кафедри туристичного бізнесу та країнознавства
 Протокол №1 від 29 серпня 2022 року.

Завідувач кафедри _____ (Парфіненко А. Ю.)
підпис

Екзаменатор _____ (Лиман С. І.)
підпис

